

ПРИВАТНІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ДОДАТКОВИЙ ЧИННИК У БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЙНИМИ РИЗИКАМИ

Чорний Віктор Анатолійович

<https://orcid.org/0009-0004-7166-6747>

*аспірант кафедри кримінального права, процесу та криміналістики,
Інститут економіки та права Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

Корупція – соціальне явище негативного характеру, яке роз’їдає суспільство, створює умови для посилення соціальної напруженості, підриває авторитет державної влади у широких верст населення. Згідно визначення корупції наведеного у ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII, вона, крім іншого, включає обіцянку / пропозицію / надання неправомірної вигоди особам, визначеним законодавством, або іншим особам на яких вони вкажуть, з метою переконати цю особу до протиправного використання наявних у неї повноважень чи можливостей, що обумовлені цими повноваженнями [1]. Таким чином, до суб’єктів корупції віднесені не тільки особи, що отримують (приймають пропозицію) неправомірну вигоду, а і ті, що її надають (обіцяють).

Висловимо сумніви щодо повноти наведеного визначення. На наш погляд не завжди метою суб’єктів корупції, що надають неправомірну вигоду, є схилення осіб, наділених владним або службовими повноваженнями або, які завдяки цим повноваженням, мають певні можливості, саме до *неправомірного* їх використання. В суспільних відносинах трапляються випадки, коли особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівняні до них особи та інші, зазначені у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» особи, користуючись наявним у них дискреційними повноваженнями, навмисно перешкоджають отриманню громадянами адміністративних послуг або прийняттю законних рішень в тих чи інших питаннях. При цьому, не завжди метою осіб, наділених владними повноваженнями може бути отримання неправомірної вигоди. Стимулом для вчинення подібних діянь може бути побоювання за власну безпеку або благополуччя, тиск можновладців або інших зацікавлених осіб, які мають важелі впливу на суб’єктів корупції, особиста неприязнь до громадянина, що звернувся до державного чи іншого органу з особистим питанням, що потребує вирішення тощо. У даних випадках, відсутні такі корупційні чинники, як одержання / прийняття / надання неправомірної вигоди або обіцянка / пропозиція

такої вигоди. Складно уявити, що до неправомірної вигоди нематеріального чи грошового характеру може бути віднесено прагнення до особистої безпеки та благополуччя. Наразі мається на увазі не суто матеріальне благополуччя, а можливість жити спокійним життям, наявність стабільного та легального прибутку (наприклад, заробітна плата), відсутність загроз для життя, здоров'я, майна свого та свої близьких, вільний доступ до життєво необхідних ресурсів (вода, продукти харчування, одяг, енергоносії тощо), можливості для розвитку тощо. Загрози усталеному способу життя можуть мотивувати для скоєння неправомірних діянь не менше ніж прагнення до збагачення. Побожовання перед можливістю втратити благополуччя нерідко сприяють вчиненню діянь, які мають ознаки злочинних, але не направлені на неправомірне використання наданих службових повноважень.

Спробуємо навести приклади. В наші часи, мережа Інтернет насичена повідомленнями про чисельні випадки мобілізації осіб за станом здоров'я непридатних до військової служби [2; 3; 4]. Про наявність порушень у роботі військово-лікарняних комісій (далі – ВЛК) свідчить також і судова практика. Так, Закарпатським окружним адміністративним судом у справі № 260/1996/22 визнано протиправною та скасовано постанову ВЛК про визнання позивача придатним до військової служби [5], аналогічне рішення прийнято Київським окружним адміністративним судом у справі № 320/4996/23 [6] та інші.

Необхідно зазначити, що вказані та інші подібні судові рішення, відповідачами не оскаржувались ні в апеляційному, ні, відповідно, в касаційному порядку. Крім того, під час розгляду справ в судах першої інстанції, відповідачами, як правило, взагалі не надавались відзиви на позови, представники відповідачів у судові засідання не з'являлись. Таким чином, можливо висловити припущення, що відповідачі, заздалегідь усвідомлювали незаконність своїх рішень за результатами медичного огляду окремих осіб. Незважаючи на зазначене, службові особи ВЛК допускають порушення прав громадян шляхом заниження тяжкості наявної хвороби, або взагалі «не помічають» у військовозобов'язаних, або інших осіб, які підлягають медичному огляду, в т.ч. і військовослужбовців, захворювань, що перешкоджають службі в збройних силах. Такі випадки, останніми роками набули масового характеру. Крім інших негативних наслідків для суспільства, державний бюджет несе надлишкове навантаження в оплаті судових витрат, пов'язаних із розглядом зазначених справ.

Необхідно звернути увагу, що масове направлення до лав армії осіб із хворобами, що унеможливають ефективне виконання завдань, що стоять перед збройними силами, аж ніяк не сприяє підвищенню

бойового потенціалу військових підрозділів. Навпаки, залучення до виконання бойових завдань осіб, що неспроможні витримувати серйозні фізичні навантаження (наприклад, хворих на гіпертонію) ставить під загрозу досягнення кінцевої мети командування, створює необумовлені ризики, як і для самого такого військовослужбовця, так і для інших військових. Крім того, такий підхід працівників ВЛК до виконання своїх службових обов'язків спонукає військовозобов'язаних та військовослужбовців недовірко ставитись до проходження медичного огляду, а іноді і зовсім відмовляти від нього, навіть, усвідомлюючи можливі негативні наслідки. Загалом все вищевикладене призводить до зайвої напруженості у суспільстві, зростанню недовіри населення до органів державної влади.

Враховуючи викладене очевидним є висновок, про наявність скритих причин, що змушують лікарів ВЛК приймати завідомо незаконні рішення про придатність громадян, що повинні пройти медичну комісію до військової служби. Навряд ці причини мають ознаки корупції. Важко уявити, що будь-хто, у кого наявні захворювання, що унеможливають службу в армії, надасть або пообіцяє неправомірну вигоду співробітнику ВЛК за приховування хвороби або заниження їх тяжкості, а після цього звернеться до суду з позовом про визнання висновку ВЛК недійсним. Отже існують інші причини. Але корупційна складова і в даних випадках має місце. В описаних випадках, зацікавлені особи можуть запропонувати неправомірну вигоду співробітникам ВЛК саме за сумлінне виконання своїх обов'язків, тобто винесення правдивого висновку про реальний стан здоров'я людини, що проходить обстеження.

В будь-якому разі, такі дії працівників ВЛК містять ознаки правопорушення, яке законодавець визначає, як пов'язане з корупцією, тобто такого, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені антикорупційним законодавством вимоги, заборони чи обмеження, та за які встановлено юридичну відповідальність. В кримінальному судочинстві відповідальність за такі діяння передбачена ст. 364 Кримінального кодексу України.

Такі правопорушення потребують ретельного розслідування та притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності, що в сучасних умовах надмірної завантаженості правоохоронних органів унеможливлене.

В той же час. Законодавством України не передбачено можливості проведення альтернативних розслідувань в приватному порядку. За наявності державної монополії щодо проведення розслідувань, громадяни та юридичні особи позбавлені права вибору щодо звернення із зазначених питань до приватних детективних структур.

Дослідники вже зазначали, про безкарність великої кількості корупційних правопорушень та правопорушень пов'язаних з корупцією, через небажання громадян з тих, чи інших причин звертатись до правоохоронців, а також через випадки бездіяльності останніх [7, с. 590].

Таким чином, легалізація приватної детективної (розшукової) діяльності на законодавчому рівні сприятиме ефективнішому захисту прав і свобод громадян та боротьбі із корупційними ризиками, в т.ч. і під час дії воєнного стану в Україні.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. Рада. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Що робити, якщо мобілізували людину з хворобами. *Адвокатське об'єднання Бачинський та партнери*. URL: <https://legalaid.ua/ua/shhobobyty-yakshho-mobilizували-lyudynu-z-hvorobamy/>

3. Що робити, коли до ЗСУ мобілізували людину з хворобами, які заважають службі. *ZMINA*. URL: <https://zmina.info/instructions/shhobobyty-koly-do-zsu-mobilizували-lyudynu-z-hvorobamy-yaki-zavazhayut-sluzhbi/>

4. Необмежено придатні. Як хворих мобілізують до війська і що зміниться зі скасуванням обмеженої придатності. *Українська правда*. URL : <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/05/8/7454705/>

5. Закарпатський окружний адміністративний суд. Рішення від 05 жовтня 2022 року у справі № 260/1996/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106614648>

6. Київський окружний адміністративний суд. Рішення від 31 липня 2024 року у справі. № 320/4996/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120840765>

7. Вінгловська О.І. Приватні детективні заходи як один з дієвих засобів протидії корупційним правопорушенням. *Наукові перспективи: журнал*. 2024. № 1(43). С. 1036. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/8819>